

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 25. junija 1893. leta.

Postavne določbe za razne obrtnike.

A. Za svobodne obrte.

Po novi postavi je malo svobodnih obrtov. Čisto svobodni so trgovski ali kupčijski obrti. Kupčevati namreč začne lahko vsak, to je, kupovati in prodajati sme slehern, najsi bo možkega ali ženskega spola, da je le iz naše države ali našega cesarstva doma. Vendar z vsakim blagom kupčevati ni slehernemu dovoljeno. Kdor je podložnik tujim cesarjem ali kraljem, temu že ni tako lahko tako pravico dobiti. Svobodni obrt vendar tudi ni tistemu dopuščen, ki ni še polnoleten, razven, če kdo drugi vodi obrt v imenu mladoletnega. Kupčevati z blagom toraj sme slehern, kramarijo odpreti sme vsak, samo naznaniti mora to gosposki, to je, c. kr. okr. glavarstvu. Zahteva se tudi od vsakega obrtnika neomadeževano življenje in obnašanje. Rokodelskih obrtov je pa malo svobodnih, kajti skoro vsi rokodelci so uvrsteni ali med tako imenovane rokodelske obrte ali med dopuščene obrte. Do zdaj so svobodni samo mlinarji in žagarji, barvarji, tkalci (platna in sukna), nogovičarji, valjavci sukna, suknostrizniki, šivilje, modistinje, žganjarji, lišparice, klejarji ali limarji, izdelovalci čistilnega prahu, potašarji (delavci pepelike), cvetličarji, podobarji, fotografi; ali tudi ti obrti niso čisto svobodni. Vsaj mlinarjem n. pr. je treba po stari obrtni postavi, po postavi od 30. maja 1869 (v pravici do vode) in tudi po § 25. postave od l. 1883.; (ta § govori o tistih obrtovalnicah, ki imajo parne stroje, motore, ognjišča, vodne stroje v obrtovalnicah, ki delajo ropot, smrad, nevarnost), da jim komisija odobri prostor in vodo, katere se pri novem mlinu poslužiti hočejo. Samo za obstoječi mlin je svobodno, da ga oskrbuje kdor koli, ali je izučen ali ne. Enako velja tudi glede barvarjev, tkalcev in žganjarjev; tudi od teh se učna svedočba ne terja, kedar nastopijo obrt. Ali radi prostorov je treba večkrat komisijskega oglada, zlasti ako se obrt

po fabriško vrši. Poleg teh je silno malo obrtov, največ neznatnih in malo razširjenih (toda v velikih mestih so navadni), katerih se človek sme lotiti, ne da bi mu bilo treba izkazati se o izučanju obrta. Taki obrti so še n. pr. izdelovanje grabelj, vil, ročajev za sekire, motike, kose, izdelovanje paternoštrov itd. Prosti obrti so pa na posvečenje nedelj ravno tako navezani, kakor drugi. Največja prostost je pri trgovinskih obrtih. Po najnovjših postavah in ukazih smejo ob nedeljah in praznikih prodajalnice biti odprte do 5. ure popoldne, po velikih mestih (nad 20.000 ljudi) pa do 12. ure dopoldne. Ves dan smejo biti pa otvorene prodajalnice živeža, n. pr. prodajalnice sadja, mleka, moke, specerijskega in kolonijalnega blaga. Trafike smejo in morajo biti tudi cel dan odprte. Pri mlinarjih je dovoljeno delo ob nedeljah za tiste, ki morajo paziti na delo. Pri mlinarjih je tudi začasno dovoljeno da delajo 12 ur na dan, kajti sicer se obrtniškim pomočnikom ne dovoljuje več nego 11 ur dela na dan. Napovedati se mora tudi svobodni obrt pri c. kr. okrajnem glavarstvu ali magistratu. Tako naznanilo stane 1 gld. 50 kr., ako se je ustno ali pismeno izvršilo, kajti treba je koleka 1 gld. 50 kr., v večjih mestih pa znaša ta kolek 2 gld in več, kakor je mesto veliko.

B. O rokodelskih obrtih.

Te obrte razločuje še le nova postava, ki je ravno v tej točki zelo imenitna. Do zdaj je po ministerskih določbah všteti 47 obrtov med rokodelske obrte, katere bomo tudi mi po abecednem redu navedli. O rokodelskih obrtih govori § 14 nove obrtne postave od l. 1883. Kaj pove ta §? — On veli, da se teh obrtov treba prej naučiti, predno jih človek na svojo roko sme izvrševati. Koliko let se je učiti tega ali onega rokodelstva, postava ni določila. Ministerska naredba od 17. septembra 1883 pravi, da najmaj 2 leti, največ 4 leta. O tem naj se posvetujejo za posamezna rokodelstva posebej zadruga, in kjer teh ni, pripušča se prostovoljnemu dogovoru med mojstrom in učencem, to je, njegovimi stariši

ali varuhi. Kedar se je po 2 do 4 letih deček izučil — pravi ministerski ukaz — služiti mora še dve leti kot pomočnik. Kdor je pa obiskoval in dovršil kako obrtniško šolo, temu se učenje pri mojstru spregleda. Zdaj še le sme, ako je med tem časom postal polnoleten in ako ni vojak v liniji (v rezervi sme biti), napovedati pri gosposki, da hoče samostojno pečati se z izučnim obrtom. Tej ulogi na c. kr. okrajno glavarstvo mora pa pridjati spričevalo mojstrovo, da se je izučil rokodelstva, in da je 2 leti delal kot pomočnik. To spričevalo pa mora podpisati in potrditi načelnik (starešina) zadruga in občinski predstojnik. Na ulogo, s katero se napoveduje obrt (rokodelski ali svobodni) pride kolek, ki znaša navadno 1 gld. 50 kr., kakor smo že povedali govoreč o svobodnih obrtih. Kdor se pa z učilnim spričevalom ne more izkazati, uložiti mu je prošnja na c. kr. deželno vlado (namestništvo), da mu to spregleda, ker nima spričevala in da sme brez njega pričeti rokodelski obrt. Ta povpraša za mnenje županstvo in obrtniško zbornico.

Za vse rokodelske obrte je važen tudi § 37. nove postave. Po tej določbi sme se vsak rokodelski mojster pečati tudi z drugim obrtom, kolikor to zahteva predmet, ki ga izdeluje, da je popolno dovršen. Recimo, mizar ima izdelati mizo. Poglavitno delo pri izdelovanju mize pripada seveda njemu. Ali mizo z barvo pomazati, to je delo barvomaznika.

Toda mizar sme tudi sam to storiti. Sme imeti celó pri sebi pomočnike barvomazarskega obrta, učencev si pa ne sme držati za ta obrt. Vendar pa brezpotrebe mojster ne sme segati v rokodelstvo družega mojstra. Recimo, barvomaznik (Anstreicher) in lakirar imata podobna obrta, vendar je po ministerskih ukazih prepovedano, da bi barvomaznik prevzel lakirarska dela. Taki tanki razložki se delajo seveda le v velikih mestih, kjer je za vsak rokodelski obrt dosta mojstrov. Na kmetih in v malih krajih se na take natančnosti ne gleda. Pri rokodelskih obrtih se pripeti, da dva mojstra različnih obrtov delata vendar oba ene in iste reči. N. pr. odločeno je ključavničarju delati to, kovaču drugo; vendar smeta oba zopet delati tudi iste predmete, toda le nekatere. O takih zadevah določijo gosposke takrat, kedar pride pritožba, da sega rokodelc v obrt družega rokodelca. Povprašujejo se za svet vselej kupčijske in obrtne zbornice, pa tudi obrtne zadruga. Rokodelcem predpisuje 6. poglavje obrtne postave nedeljski počitek in

praznovanje praznikov največ v ta namen, da morejo pomočniki in učenci k božji službi in v šolo, in da se odpočijejo. Vendar zahtevajo nekatera rokodelstva, da se jih tudi ob nedeljah in praznikih ne sme čisto v nemar pustiti, ker bi se sicer škoda godila.

Pri katerih rokodelstvih je treba tudi ob nedeljah dela se lotiti, povedali bomo nekoliko posebej pri vsakem obrtu. Natanko se pa to posname iz dotičnih ukazov. Tudi ob delavnikih je treba čez dan nekoliko odmora, nekako poldrugo uro. Če le mogoče, naj je 1 ura odpočitka opoldne. Ta počitek se po okolščinah sme tudi preložiti na druge dnevne ure.

Kaj določujejo postavne določbe, zlasti ministerski ukazi pri posameznih rokodelstvih gledé poseganja obrtov v drugi obrt, videli bomo iz sledečega (pri tem pregledu navedli bomo dotična rokodelstva v abecednem redu*):

Barvomazniki. Ti ne smejo lakirarskih del prevzeti.

Frizérji (brivci, lasničarji) smejo prodajati tudi dišeča olja, pomade in enake reči. Pri tem obrtu je nedeljsko delo dopuščeno.

Krojači smejo n. pr. obleko s kožuhovino obrobiti, celih in popolnih, kožuhov pa ne smejo izdelovati, ker to spada v rokodelstvo krznarjev.

Klepar sme delati reči iz belega in rumelega pleha ter iz kositra. Iz črne pločevine sme klepar delati kuhinjsko posodo, tudi dela krovška pri strehah, okna, žlebe, in kar zraven spada, prevzeti. Kar imenuje Nemeč z besedo: Spengler, Klempner (Klampferer), Blechschmied, to znači vse le eno rokodelstvo, katero zovemo v slovenskem kleparstvo (klanfarstvo).

Ključavničarji smejo brusiti in popravljati krampe, motike, smejo prodajati železne peči. (če jih tudi niso sami naredili), železne plošče, rošte (Röste) ali rešetke in drugo železnino, n. pr. kljuke; smejo delati železnino pri oknih in dr.

Kovači delajo okove za vozove, samokolnice, delajo motike, lopate, krampe, sekire, itd. Kovači in ključavničarji pa zajedno vezi pri sloopjih, železne mreže pri oknih, železne obroče, okove pri vodnjakih. Za podkovače velja postava od l. 1874., po kateri se morajo na posebnih šolah prej izučiti za podkovarje.

Kotlarji smejo delati samo kotle in z bakrom strehe pokrivati. Tega dela ključavničar ne sme prevzeti.

*) Pri nekaterih obrtnikih so morebiti gosposke v najnovšem času že drugače odločile.

Krznarji smejo delati poleg kožuhov tudi kape iz raznega blaga, ne pa klobukov.

Klobučarji smejo delati tudi copate iz klobučevine (še celo s podplati), a morajo to v svojem oglasu (patentu) povedati, da bodo izdelovali izdelke iz klobučevine sploh. Smejo tudi sami obšivati in obrobiti klobuke. Da bi trgovci klobukov ne prodajali, se ne da zabraniti. Klobučarji smejo tudi slamnike popravljati, a morajo to pravico imeti zaznamovano v svojem obrtnem listu (patentu).

Kamnoseki smejo svoje izdelke tudi pozlatiti.

Medarji (lectarji) so smeli od nekdanj že izdelovati tudi voščene sveče.

Mesarjem treba poznati več določeb. Ako napravijo velike klalnice, morajo prositi komisijskega ogleda prej. Ceno določi mesu občina in kupčijska zbornica; po določenem tarifu se je treba ravnati; ti tarifi morajo tudi na prodajalnici (mesnici) očitno biti naznanjeni. Mesarji ne smejo kar naenkrat opustiti svojega obrta, ampak še le 4 tedne potem, ko so to gosposki naznanili. Mesarji ne smejo okajenega mesa prodajati, ker se s tem pečajo posebni obrtniki. (Zlasti po velikih mestih velja ta natančnost.) Za mesarje velja postava o užitninskem davku ali dachu od 18. aprila 1860, to je, mesarji morajo potem, ko imajo dovoljenje od glavarstva, iskati ga še pri davčni gosposki. Mesarji smejo do 10. ure dopoldne ob nedeljah in praznikih delati in prodajati.*)

Mizarjem smejo v rokodelstvo segati tesarji le tedaj, ako mizarjev manjka. Tesarji navadno tacih predmetov ne smejo izdelavati, pri katerih se rabi klej ali lim. Pri nekaterih priprostih (lesenih) stavbah smejo tesarji tudi oboje pri vratih in oknih delati. Kjer ni mizarjev, sme mrtvaško rakvo (trugo) tudi tesar narediti. Mizarji smejo pri svojih izdelkih tudi barvomazniška dela prevzeti, pri drugih izdelkih pa to ne gre. Vendar mizarjem ni dovoljeno, da bi v okna, če so jih tudi sami naredili, steklo vtikali. Kedar je treba pri finih mizarjskih delih še kaj ključavničarskih del pridjati, sme to izvršiti tudi mizar sam, kakor je to sploh običajno.

Pekom smejo v rokodelstvo segati le tisti mlinarji, ki črni kruh s svojimi ljudmi in s svojimi mlinarskimi pomočniki pekó; drugi ne. Po nekaterih deželah veljajo za peke posebni tarifi.

*) Ceno določiti mesu imajo občine pravico, a zaslisiati se mora prej kupčijska in obrtnijska zbornica in zadruga.

Peki smejo moko in pšeno (gris) prodajati. Ako hočejo svoj obrt opustiti, naznaniti morajo to 4 tedne prej. Ob nedeljah smejo dopoldne nekaj ur peči in potem v pondeljek zjutraj nekaj ur pred zarjo, prodajati smejo v nedeljo celi dan. Svojim pomočnikom in učencem morajo dati ob nedeljah in praznikih nekoliko odpočitka. Gostilničarji ne smejo rednim kupcem kruha prodajati.

Poslastičarjem ni dovoljeno lect delati; lectarjem pa ne takih, ki jih delajo poslastičarji (Zuckerbäcker). Glede nedeljskega počitka velja pri poslastičarjih to, kar smo povedali pri govoru o pekih.

Strojar in njegovi pomočniki smejo ob nedeljah zjutraj le toliko (nekako 2 uri) se delati, da kože premečejo in preobrnejo.

Tesarji ne smejo vodnjakov in pump sestavljati, ker so posebni mojstri za to. Kjer jih ni, je seveda to tudi tesarjem dovoljeno. Tesarji postavljajo podstrešja (Dachstul), balkone, ograje, skednje, koče, priproste stopnjice in pri lesenih stavbah tudi vrata in okna.

Urarjem velja ministersko določilo, da ne smejo verig, medaljonov in enacega lišpa prodajati, ako v svojem obrtnem oglasu tega napovedali niso.

Vrvarji smejo izdelovati in prodajati tudi kolomaz (šmir).

Zidarji smejo zidati in popravljati zidane peči in ognjišča. Zidarstvo pa spada sicer med dopuščene obrte in o njih, kakor sploh o stavbinskih obrtih, izide najbrže nova postava, ki je že izdelana in čaka le najvišjega potrdila.

Rokodelski obrti so: 1. Barvomazniki ali mazalci in lakirarji; 2. čevljarji; 3. dežničarji (ki delajo dežnike in solnčnike); 4. frizerji (lasopleti), brveci in lasničarji (parokarji); 5. glavničarji in mahalarji, koščeničarji; 6. delavci godbenega orodja ali instrumentov (ki delajo klavirje, orgle, harmonike itd., instrumente iz pločevine, flavte ali postranke, klarinete, fagote, hoboje, gosli, violone, violončele, gitare, citre itd.); 7. irharji; 8. izbni malarji; 9. kleparji (kositerninarji); 10. ključavničarji (šlosarji); 11. klobučarji; 12. knjigovezci, tokarji, delavci ličnega blaga iz usnja in lepenke ali kartona; 13. kolarji; 14. košepleti; 15. kotlarji; 16. kovači, ki delajo železnino za vozove; 17. kovači ličnega ali finega blaga, ostrogarji, nožarji, brusilci kovin in jeklenine (razven bruscev z vozičkom), pilarji, narejalci tenkih žag, iglarji in grebenarji; 18. kovinarji, t. j. taki, ki vlivajo kositer, kovine; 19. krojači (šivarji); 20. krovci, ki krijejo s korci in skrilmi; 21. krznarji (kožuharji), barvarji kožuhovine, kaparji (čapkarji); 22. lončarji; 23. medarji ali popernjakarji in voščeničarji; 24. mehaniki (delavci finih in preciznih stvari), narejalci kirurško-medicinskih instrumentov in optiki; 25. mesarji; 26. mizarji (stolarji, skrinjarji); 27. pasarji in bronzovinarji; 28. pekarji; 29. platarji (narejalci nakladnega dela); 30. pozamentirarji,

ki delajo vrve in preme, take gumbе in krepine, zlato in srebrno žico ali drat, likalci zlatnine in srebrnine, zlatoprelci in srebroprelci, zlatovezci in biserovezci; 31. pozlačevalci; 32. rokovičarji in bandažisti; 33. sedlarji, ki delajo pri vozeh potrebne stvari; 34. sitarji in rešetkarji; 35. sladopeki (slaščičarji) in kolačniki; 36. sodarji ali bednarji (pintarji); 37. steklarji (glažarji) 38. strojarji; 39. strugarji (takarji), in delavei pip iz morske pene, lularji; 40. ščetarji (krtačarji); 41. tapetirarji (tapetniki), in taki, kateri delajo prešivne odeje, blazine in žimnice; 42. torbarji (mošnjarji), jermenarji, bičarji, taki, ki delajo senčnike ali ščitke kapam, sedlarji in taki, ki delajo konjsko opravo ali oprego; 43. urarji; 44. vojeninarji, (ki meso vonijo ali prekajajo); 45. vrvarji; 46. zlatarji, srebrarji in dragotinarji; 47. zlatoklepi, taki, ki zlato, srebro in druge kovine mlinčijo ali ploščijo.

Drobtine.

(Stalni obrtni odsek državnega zbora) zaslišuje izvedence o raznih obrtih. Poizvedel je že mnenje mnogih dunajskih obrtnikov, rokodelcev in trgovcev. Poklicanih bode še iz raznih dežel kacic 300 izvedencev obrtnijskih. Stavijo se jim različna vprašanja, na katera odgovarjajo. Vprašanja se ravnaajo po obrtu, katerega izvedenec zastopa. Nabral bode odsek veliko gradiva, ki bode služilo državnemu zboru pri svoječasnem posvetovanji o preuredbi obrtne postave, ali kaj praktičnega se bode težko doseglo, ker ni odsek tako sestavljen, da bi vstrezal temu, za kar se ima postava napraviti.

(Lončarija in vrboreja v krškem okraju.) Z lončarijo se pečajo ljudje v nekaterih vaseh tega okraja, n. pr. na Kalcah pri Leskovcu, v vasi blizo Rake in drugod, z vrborejo in košarstvom pa v Zasapu pri Cerkljah. Vendar je ta domači obrt še vse premalo razvit. Da si je lončarijo ogledal, v ta namen je bil poslan od vlade strokovnjak. Želeli bi še, da bi vlada še za pospeh vrboreje in košopletenja kaj storila. V teh krajih je kraj Save vse polno vrb, ki bi se za pletenje košev in košar lahko dobro vporabile.

(Šola za pletenje košev) in jerbasov se utegne že l. 1894. v Ljubljani otvoriti.

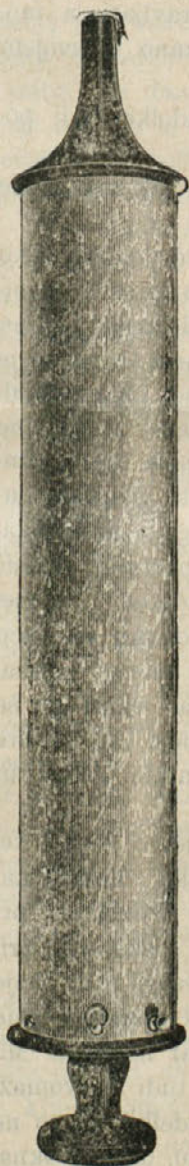
(Svetlobarvne usnjate rokovice) se osnažijo, če jih drgneš s platneno cunjо, katero si namočil v pomerančnem soku. Rokovice drgni tako dolgo, da izgine vsa vlaga, potem jih pa obriši še z gorko cunjо. Rokovice so potem kakor nove.

(Kako se odpravijo mastne pege iz papirja?) Mastne pege iz papirja odpraviš, ako nanje položiš čistega pivnega papirja in se nanj položi gorek gladež. Pivnik izvleče maščobo iz

papirja. Tudi je dobro, če vzameš žgane magnezije in ji prideneš toliko bencina, da nastane masa, katera ne da nobene tekočine, ako jo stisneš. S to maso dobro zdrgni pege. Nekaj časa pusti magnezijo na papirji, potem jo pa otresi. Sveže pege hitro zginejo. Stare pa polagoma in se mora drgnjenje večkrat ponavljati.

(Prašilnik in pihalnik.) Avgust Kraus-

haar v Hanau-u (na Nemškem) ima pod imenom Universal-Staubreiniger na prodaj kaj praktično orodje za snaženje in odpihanje prahu, zlasti prahu, ki se skrjuje v kotičke, iz katerih ga z roko in capo ali omelom ni mogoče odpraviti. Kakor kaže podoba, je ta prašni čistilec pihalnik, ki se drži na enem konci, z drugim se pa bat poriva in s tem se piha. Ta pihalnik služi n. pr. dobro za čistenje klavirjev in finega pohištva, fine posode, zlatenine i. t. d. Tudi se lahko rabi, da se lože ogenj vpiha, ali kakor druga slika kaže, da se

svetilnika ugasne i. t. d. Stane 2½ marke (ali 2½ krone našega denarja.)

(Kvilaja lub dobro sredstvo za pranje.)

Ta lub, ki se dobi v vseh droguerijah, polije se zvečer z vročo vodo, če mogoče z dežnico in zjutraj se lug odlije in zredči z vročo vodo. Svetlo blago se v tej vodi opere jedenkrat, temno pa dvakrat. Ko se blago splakne v čisti vodi, zavije se v čist robec, potem pa se precej vlažno zlika z gladežem na pravi strani.